

Mmetụta Nzuruuwa Nwere n'Ebe Omenaala Igbo dị Taa.

Si n'aka

Dr Mrs Charity Ijeoma Ogbu

Department of Arts Education,

University of Nigeria,

Nsukka

charity.ogbu@unn.edu.ng

08067638507

Na

Prof. Uju C. Umo

Department of Arts Education,

University of Nigeria,

Nsukka

Chiege.umo@unn.edu.ng

08038948577

Umịedemede

Nchọcha a lebara anya na mmetụta nzuruuwa nwere n'ebe omenaala Igbo dị taa na mpaghara Ndịda Ọwụwa Anyanwụ Naijiria. Ebumnobi nchọcha a bụ ichọpụta mmetụta nzuruuwa nwere n'ebe omenaala Igbo dị dika nkwenye ndi Igbo, asusu Igbo, echichi, agumagu odinaala, ewumewu, alumalu, ekpemekpe, oru nkanauzu, ekike, nri, na amamiihe odinaala Igbo. Otu ajuju nchọcha ka e ji mee nchọcha a. Usoro nkowa sovee ka a gbasoro wee mee nchọcha a. Ndi e ji mee nchọcha bu ulokwukwo sekondiri niile govmenti nwe na mpaghara Ndida Ọwụwa Anyanwụ Naijiria. Usoro nhoro igwe ka a gbasoro wee hoputa ndi e jiri mee nchọcha a. Usoro nhoro ebumnobi ka e ji hoputa steeti ato e jiri mee nchọcha. Onye nchọcha gbasokwara usoro nhoro ebumnobi hoputa ndi

okenye nke ndị nkuzi so n'ime ha ma ha dị iri atọ (30) ọ gbara ajuju ọnyị. Ngwa nchọcha e jiri mee nchọcha bụ ajuju ọnyị a gbara. N'ihazi ihe a chọputara, a gbasoro usoro nkọwa ndịna nweta ọsịsa ajuju ọnyị a gbara. Ihe a chọputara na nchọcha a gosiri na nzuruuwa webatara nnukwu mgbanwe n'omenaala Igbo taa, nke na a hapụziri omenaala na-emezi omenaalu. Site n'ihe a chọputara n'elu, onye nchọcha tụtụ alo mkpa ọ dị inye ma ndị nkuzi asụsụ Igbo ọzụzụ, ma ndị okenye obodo tinyere nne na nna gbasara mkpa ọ dị n'inyefe, ikwalite na nchekwaba omenaala Igbo dka o si dibu na mbụ tupu nzuruuwa.

Ọkpurukpu okwu: Nzuruuwa, Mmetuta Nzuruuwa, Omenaala, Omenaala Igbo, Mgbanwe omenaala Igbo.

Mkpelite

Nzuruuwa bụ ọkpurukpu ihe chere ụzọ ebimndu mmadụ ihu tumadi ka o si gbasata ọndu agum akwukwo na omenaala. Nzuruuwa bụ ụzọ jikotara uwa niile ọnyị dika o si gbasata okwa akunuba, usoro ochichi, agum akwukwo, omenaala na aka ọrụ mmadụ di iche iche. Ka o sila di, mpaghara omumu tinyekwara ndi oka mmuta di iche iche nyere nzuruuwa nkowa di iche iche ma nke a gbadoro ukwu na nhutara dikwazi iche iche ha nwere gbasara etu nzuruuwa si wee bido.

Dika o si gbasata ndi Igbo na omenaala ha, Ofodile (2017) kewara nkowa nzuruuwa agba ato. Agba nzuruuwa nke mbu bido n'afọ 1870-1944, a kpore nzuruuwa agba ochie/okpu, agba nke abuo bido n'afọ 1945-1980, a kpore nzuruuwa agba etiti, ebe agba nke ato malitere n'afọ 1981 ruo taa, a kpore nzuruuwa agba ohuru. Nzuruuwa agba ochie a, bu mgbe ndi Afrika na mba uwa ndi ozo bido inwe mmekorita site n'azumahia ogologo njem. Dika o si gbasata ala Igbo, nzuruuwa malitere mgbe ha bido izu ahia ogologo njem tumadi mgbe ha na-ebu ngwa nri di iche iche agara ndi mba

mmiri wee na-agbanweta ngwa ndi ha na-enweghi dika nnu na azu. O bu site n'igbanwerita ngwa ndi a ka ha si wee bido igba ahia ohu n'ala Igbo nakwa na mba Afrika ndi ozo (Ugbor, & Dioka, 2019). Oge a ka ndi ocha na-ebubataru ndi mba Afrika ngwa ahia dika utaba, ngwa egbe, uwe na ihe ozo. Oge a, ka a kporo oge "azumahia" n'ala Igbo bu mgbe ndi mba ofesi kworo maka izu ahia were gbaraba ndi ala Afrika dika ndi nwoke ike di n'obi, tozuru ihe e ji mmadu eme, ndi nwaanyi na umuaka dika ohu maka iruru ha oru n'ugbo ha. N'ikwado echiche a, ka Nnoli (2017) ji kwaa na mgbe agba nzuruuwa ochie malitere bu mgbe mmegbu na mkpagbu bidoro bawanye n'ala Igbo, ufuanya na ikpe ikpe a kwughi oto dikwaziri uba, tinyere ime nsuala megidere omenaala Igbo dika ito mmadu n'ike.

Agba nzuruuwa nke abuo, bu oge e guzobere mwube ochichi mbjara chia. Ofodile (2017) kwara n'oge a ka ndi ocha batara ala Afrika, ma kewaa Afrika n'etiti onwe ha, ma nye iwu onye o bu la ichi ochichi na mpaghara o bu la e kenye ya. Nkewa ndi ocha kewara Afrika bu nke ha mere na-agbanyeghi agburu onye si na ya, omenaala, asusu ha na ihe ndi ozo. Oge a, ka ndi ocha mere ka o buru iwu na ndi Afrika niile ga-agbaso omenaala ha. Ka o sila di, Ofodile (2017) kwara na ndi Afrika ekweteghi na nke a, nke na ha gbadoro ukwu ka onye o bu la mebe omenaala ha. Ofodile gara n'ihu wee rutu aka na ndi mba ofesi a, siri n'uzo iwebata ekpemekpe na agum akwukwo wee webata nkwenye na uzo ebimndu nke ha.

Agba nzuruuwa nke ato, bu oge ala Afrika nwere onwe ha site n'aka ndi ochichi mbjara chia tinyere na o bu oge ngwa nkanaazu diji n'obodo di ichi ichi. Ka o sila di, nnwere onwe a, egbochighi na ndi ocha ka si n'okpuru na uzo aghughu atuziaka n'onye ha choror ka o chia ma o bu ihe ha choror ka e mee n'ala Afrika ruo taa. Otu ihe ozo putara ihe bu na ngwa nkanaazu erugo obodo di ichi ichi na mba Afrika aka. Site na

nkowa ndi a niile, o were anya na ebunobi e ji guzobe nzuruwa bu maka nkwalite mmekorita na oganiihu n'etiti mba uwa dika o si gbasata uzọ ebimndu mmadu niile tinyere amamihe, na nka ha, site n'igosi ihe ndi a n'igwe nkanauzu di iche iche. Nzuruwa a nweela mmetuta n'ebe akuko ala, omenaala, ndorondoro ochichi, okwa akunuba na ndi ozo na ndu ndi Afrika tumadi n'ala Igbo. Ka o sila di, ihe nchocha a lebara anya kpom kwem bu ichoputa mmetuta nzuruwa nwere n'ebe omenaala Igbo di taa.

Omenaala ka ndi oka mmuta ufodu kowara n'uzo di iche iche. Ihe di mkpa imata bu na nkowa omenaala niile gbadoro ukwu n'uzo jikotara ebimndu mmadu onu maka ihazi onodu ha. N'iga n'ihu na nkowa omenaala, Abel (2015) kowara omenaala dika njikota agwa mmadu nwetara site na gburugburu ya. N'echiche Igwe (2016) omenaala bu agwa otu jikotara onu nke mmadu na-enweta site na mmekorita. Na nkowa a, otu ebe a nwere ike ibu mmadu ole na ole hoputara onwe ha, agburu ma o bu oha obodo. Obi (2017) gara n'ihu kowaa na omenaala bu odinaala nke agburu bu nke e ji ama ndi. Site na nkowa niile a di n'elu, e nwere ike ikowa omenaala dika ihe niile e ji mara mmadu bikotara onu n'udi obodo, mpaghara ma o bu mba bu nke gunyere amamihe, nkwenye, nka, agwa, iwu na odinaala, nke mmadu na-anata iji sonye n'obodo ahụ. Nke a na-egosi na omenaala bu ihe zuru obodo niile onu tinyere ala Igbo ma burukwa ihe na-eziputa ndi bi n'obodo.

Ndi Igbo bu ndi bi na Ndida Owuwa Anyanwu Najirja, na-asu asusu Igbo. Asusu Igbo a so na mpaghara nke "KWA" sitere Niger Congo (Ekewo, 2012). Ekewo gara n'ihu kowaa na ndi Igbo nwere olundi di iche iche. E nwere steeti ise putara ihe na-asu asusu Igbo na Najirja, ma buru nke gunyere A bia, Anambara, Ebonyi, Enugwu, na Imo. A na-ahukwa ndi na-asu asusu Igbo na mpaghara steeti Delta na River. Ndi

Igbo bụ ndị a maara ka ndị na-agba mbọ nke oma, n'ihhi nke a, ma ndi bi n'obodo mepere emepe ma ndi bi n'ime ime obodo nwechara aka oru dika ndi oru nka, oru ugbo na ndi na-azu ahia. N'ala Igbo, nri kachasi puta ihe bu ji. A na-eme mmemme iri ji kwa afọ. Nri ndi ozo putara ihe n'ala Igbo bu akpu na ede. Tupu ochichi ndi ocha, ndi Igbo, bi n'ama n'ama ma ha na-agbaso ochichi onye kwuo uche ya (Ugbor, 2012). Omenaala ha gbadoro ukwu na mpaghara nke onye o bu la si na ya, tumadi ka o si gbasata oru nka, ekpemekpe, usoro ochichi odinaala, ewumewu na mmemme ndi ozo. N'ala Igbo, obodo eze ka puta ihe bu na mpaghara Nri, Agbor na Onicha, obodo ndi ozo na-agbadokari ukwu na ndi ogbe, agburu ma o bu oha obodo.

Omenaala ndi Igbo bu ihe dibara site n'agba ochie, ma burukwa ihe na-egosi ka ndi Igbo si ebi ndu ha. Omenaala ndi Igbo putakwara nkwenye, mmeremme na odinaala niile e ji mara ha. Nkwenye, mmeremme na odinaala niile a, gunyere asusu ha, agumagu onu, oru nka, ekike, nri, egwu, alimalu, enwemenwe, ekpemekpe, abamaba, usoro ochichi, echichi, ekele, akwamozu, amamihe odinaala, uzo akunuba (azumuahia), oru nwoke na nwaanyi, igu afọ, izu ahia, igu aha, onodu oji n'ala Igbo, tinyere uzo nzirita ozi. Ege (2020) kowara na omenaala ndi Igbo bu ihe itunanya na ndu ha, nke na site n'isi mbido ndu ha na ha ji ya kporo ihe. Iji hu na e nyefere omenaala a niile n'aka umuaka na eto eto mere e ji b guzobe agum akwukwo odinaala n'oge gboo (Nwadike, 2002, Ege, 2020).

Agum akwukwo odinaala bu ozuzu e guzobere oge gboo a nanata n'ebe o bu la onye no, dika ebe a na-esi nri, ebe a na-aru oru ugbo, ebe a na-egwu egwu tumadi n'egwu onwa, ebe a na-echu/aga mmiri, azu ahia na ebe ndi ozo (Nwadike, 2002). N'ihhi na agum akwukwo odinaala a na-aga n'ihu bido n'ezinaulo ruo n'obodo site n'aka nne na nna, ndi otu ogbo,

na ndị okenye mere Nwadike (2002) ji kowaa na n'oge gboo, e nweghi onye bu onye nkuzi, n'ihi na mmadu niile bu ndi nkuzi iji hu na umuaka matara ihe niile gbasara omenaala bido n'ekele ruo na ndi ozo.

N'ala Igbo n'oge gboo, omenaala di n'udi a, a kowaputara n'okpuru. Ekele bu nnukwu ihe n'ala Igbo. Nke a bu maka na ndi Igbo hutara ekele dika ihe na-eziputa nnukwu ugwu, nsopuru, amamiihe, nke e ji egosi oge, onodu onye no na ya ma o bu ihe o na-eme. N'oge gboo n'ala Igbo, nwata o bula na-anata emume ngafe bido n'ili alo, ibe ugwu, igu nwa aha, ruo n'ime emume iru mgbede ma o bu iwa akwa tinyere alumi ma o bu nwunye. Nke a bu iji hu na nwata nwetara ogbugba ndu n'etiti ya na ala nakwa obodo, ihu na a nabatara nwata n'ezinaulo nakwa obodo. Ihe ozo bu ihu na nwata natara ozuzu maka nkwdosi ike n'oke na oru, tumadi ihe gbasara amamiihe odinaala, isi nri, etu e si ebi mana echekwa ezinaulo, tinyere inwe ezi mmekorita na abamuru nke onwe na oha obodo.

Dika o si gbasata ochichi odinaala Igbo n'oge gboo, o bu ochichi onye kwuo uche ya. Ofu bu ihe nwere onodu na ya, n'ihi na o na-egosi ikikere ochichi na ikwu eziokwu. Udeani (2017) kowaputara ihe gbasara ofu dika nnukwu akara putara ihe n'ebe ochichi, nkwenye na ekpemekpe n'ala Igbo di. Onodu ofu na-aputa ihe n'ogbakotu tumadi ebe a na-ekpe ikpe, anu iyi, ma o bu agba ndu. Dika o si gbasata asusu Igbo n'oge gboo, a na-ahuta ya dika nnukwu ngwa oru e ji enyefe amamiihe, omenaala na ozuzu niile n'aka ndi na-eto eto, ma nke a na-enyere ha aka n'isu asusu Igbo nke oma. Udenwa (2017) ruturu aka na asusu bu ebe mgbadoukwu omenaala mmadu. Udenwa kowara asusu dika ngwa kachasi di oke mkpa n'ebe ezimozi na mmekorita mmadu na ibe ya di. N'ikwado okwu a, Udoka (2020) kowara na asusu bu ikike na

nnukwu ngwa e ji echekwaba omenaala. Udoka gara n'ihu kowaa na asusu bu ihe iribama e ji amata agburu mmadu.

N'oge gboo n'ala Igbo, ndi Igbo niile bu ndi a maara nke oma n'ebe igba mbu di, ma nke a mere ha ji azu ahia, enwekwa aka oru di iche iche (oru nka na uzu, igbu egbugbu, oru ugbo) ebe ha si egbo mkpa ha. Ege (2020) kowara na nke a bu maka na ndi Igbo enweghi nkwenye n'ikpa ego ezighi ezi ma o bu irio aririo, n'ihu na onye ahia ka a na-ahuta dika efuru efu. N'oge gbookwa n'ala Igbo, nwoke, nwaanyi, umu agboghoh, ndi ntorobia na umuaka nwere ekike nke ha. Ebumnobi ekike ndi a bu ikpuchi ahia dika ihe di aso, maka inweta ugwu kwesiri tumadi ndi umu agboghoh a ga-alu alu. Ka o sila di, a hutara na e nweela mgbanwe n'ebe omenaala Igbo ndi a niile di, ma mgbanwe a bu nke na-edoghi anya ebe o si bia ma onye nchocha ga-achio imata etu njekorita na mmekorita sitere na nzuruuwa si metuta omenaala Igbo taa.

Nsogbu Nchocha

Nzuruuwa bu usoro e guzobere nwegoro onodu n'ebe uzu ebimndu mmadu di iche iche di, tumadi ka o si gbasata onodu agum akwukwo na omenaala. N'ihu nke a, a hutara nzuruuwa ka uzu di mfe e si emekorita mana egosi ihe onye, otu ma o bu obodo ji kwuru tumadi ka o si gbasata omenaala maka ndi ozo isite na ya wee hazie ebe ha riri mperi, ma kwudosie ike na ya maka nchekwaba omenaala. Nke a mere na a turu anya na ndi Igbo ga-esite na ya wee kwalite amamihe, nka na omenaala ha niile tumadi ebe a na-eme nkuzi na omumu omenaala n'uloakwukwo, maka inweta ezi ntala ndu ndi Igbo kwesiri, ichekwaba omenaala Igbo nakwa imeta nke oma n'ule omenaala n'uloakwukwo sinio sekondiri.

Ka o sila di, nkuzi na omumu omenaala Igbo bu ihe na-edoghi anya ma o di ire, n'ihu na ihe a na-ahia n'ala Igbo ugbu a agbadoghizi ukwu n'omenaala Igbo e guzobere n'oge gboo.

Nke a pụtara ihe n'emetaghị nke ọma ụmụ akwụkwọ n'ule omenaala Igbo. Ndị ụlọọrụ WAEC (2017 – 2019) kọwara na ihe e ji guzobe nkuzi omenaala Igbo bụ ihu na ụmụ akwụkwọ nwetara ezi ntọala na ya ma ihe a na-ahụta bụ ihe jọrọ njo. Onye isi WAEC kọwara na ọsịsa ụmụ akwụkwọ na-enye n'ule omenaala Igbo edoghizi anya ma omenaala Igbo anọ n' ọnọdụ nchekwaba, ka ọ bụ mkpochapụ. Onye isi WAEC gara n'ihu kọwaa na ọsịsa ụfọdụ ụmụ akwụkwọ na-enye n'ajụjụ a juru ha, dika ndị na-amaghị ihe gbasara omenaala Igbo, ebe ụfọdụ ji omenaala ndị mba ọzọ dị iche iche na-aza ajụjụ a juru.

Ihe ọzọ bụ na onye nchọcha chọpụtara na ndị na-eto eto anaghị akpa agwa ka ndị nwetara ntọala n'omenaala Igbo, ma nke a pụtara ihe n'iji asụsụ bekee hiri isi, igba ọtọ n'ụdị ekike ọgbara ọhụrụ, tumadị ụmụ agboghọ, amaghị esi nri, enweghị ugwu na nsopuru na agwa ndị ọzọ dị njo. Site na agwa ndị a dị njo a na-ahụta ndị na-eto eto na-akpa tinyere emetaghị nke ọma ụmụ akwụkwọ n'ule omenaala Igbo, e nwere ike ịkọwa na o dochaghị anya ma ọ bụ mmetụta sitere n'ihuta omenaala ndị mba ọzọ na-ebute nke a. Odoghị anya etu mmekọrịta a sitere na nzuruuwa si emetuta omenaala ndị Igbo. N'ihia nke a, ka onye nchọcha ji lebaa anya na mmetuta nzuruuwa nwere n'ebe omenaala Igbo dị taa.

Mbunuche Nchọcha

Mbunuche izugbe nchọcha a bụ ịchọputa mmetuta nzuruuwa n'ebe nkuzi na omumụ omenaala Igbo dị n'ụlọakwụkwọ sinio sekondiri di na Ndida Qwuwa Anyanwu Naijiria. Nchọcha a lebaziri anya n'ihe a:

1. ịchọputa ụdị mmetuta nzuruuwa nwere n' ebe omenaala Igbo ndi a di taa.

Ajụjụ Nchọcha

1. Kedu ụdị mmetuta nzuruuwa nwere n' ebe omenaala Igbo ndi a di taa?

Uđi Nchọcha

Uđi nchọcha ọmụmụ a bụ usoro sovee nkọwa. Usoro sovee nkọwa dika Nworgu (2016) si kọwaa bụ usoro e guzobere maka nnweta ihe nchọcha site n'inwe ezi nnyocha, nkọwa na mkpebi gbasara ihe omume ma ọ bụ etu ihe dị, mgbe a na-eme ya bụ nchọcha. Onye nchọcha ñomiri uđi nchọcha a ebe ọ bụ na nchọcha a nwere mmasị n'inwe ezi nnyocha na mkpebi gbasara mmetụta nzuruuwa nwere na omenaala Igbo taa dika ihe agbamonwe di mkpa na nchọcha a.

Nchọputa

Ajụjụ Nchọcha 1

Olee mmetụta nzuruuwa nwere n'ebe omenaala Igbo di taa? Nchọputa onye nchọcha nwetara site n'ajụjụ ọny ọ gbara ndi okenye gbasara mmetụta nzuruuwa nwere n'ebe omenaala Igbo di taa.

Ajụjụ ọny 1: E nwere mmetụta ọ bula nzuruuwa nwere na nkwenye ndi Igbo dika ekele, na igu aha?

Mkpokọta ọsisia:

Ekele bụ ihe e ji egosi ugwu na nsọpuru n'ala Igbo, n'ih i ya, e nwere ekele di iche iche e ji eziputa oge na ọndu n'ala Igbo, dika ibola chi, ututu oma, ndewo, daalu ọru. Ka o sila di, nzuruuwa e meela na umuaka ahutaghi ekele dika ihe bara uru n'etiti onwe ha ma ọ bụ ebe ndi okenye no. Nke a, mere na ekele ugbo a gunyere "hi dad, hi mum, na ndi ọzo tinyere na otutu anaghi ekele cha cha. Ọzo dika ibe ya bu na ndi Igbo kwenyere na ihe a na-akpo 'afamefula' bu nke na-egosi na aha bu ihe e ji echekwa obi ma ọ bụ agburu mmadu. Ndi Igbo kwenyekwara na aha onye na-eso ya, ma nke a mere na aha a na-agu nwata na-egosi udi agwa onye ahụ nwere. N'ih nke a, aha a na

-aba nwata na-ezi ozi na egosikwa ihe dika onodu, ebe, oge, ubochi, nkwenye n'ala Igbo. Nke a mere na mgbe a bara mmadu aha dika Dioka, Ezeja, Okonta, na o bu aha na-egosi agburu. Mgbe a bara mmadu Ositadimma, Olisakwe, Chicheta o na-egosi onodu e ji muo mmadu. Mgbe a bara Okorie, Okafu, Okeke, Okonkwo, o na-egosi ubochi ahia a muru mmadu. N'otu aka ahu, mgbe a bara mmadu Ohaji Ogboji, o na-egosi ubochi mmemme a muru mmadu. Ka o sila di, nzuruuwa e meela na aha a na-aba ugbo a na-agbadokari ukwu n'omenaala Bekee kara omenaala Igbo. N'ih i nke a ka ndi Igbo ji azazi aha na, anaghi egosi onodu, agburu/ebe, oge ma o bu ubochi kama o buzi aha dika Terresy Philip, Andy Micheal, Som T, Andy Williams, ma nkea mere na aha mmadu na-efuzi.

Ajuju onu 2: Kedu otu nzuruuwa si emetuta asusu Igbo?

Mkpokota osisa:

O bu naani olundi di iche iche ka ndi Igbo na-asu n'oge gboo, n'ih i na e nweghi Igbo izugbe oge ah u. Olundi a bu ihe na-enye aka imata agburu onye si na ya ma buru ngwa nzulite umuaka na inyefe omenaala n'aka ha. Tupu ndi ocha a bia, ederede Igbo e nwere bu naani nsibidi, ma nke a bu ederede ndi no n' otu nzuzo. N'ih i ya otutu mmadu amaghi usoro ederede a ma o bu ghota ya beluso ndi so n'otu nzuzo ah u. Mgbe ndi ocha bjara ha wetara imu amumamu etu e si agu, ede na agbak o, n'ala Igbo. O bukw a oge ndi ocha bjara ka e ji bido debe Igbo n'akwukwo. Ndi ocha mere ka ndi Igbo ji mata ihe bu igu akwukwo na uru o bara tinyekwara imata ihe bu ngwa

nkanauzu. Ka o sila di, nzuruuwa mere na taa
n'ala Igbo, o bu onye na-asu asusu Bekee ka a na-
ahuta ka onye mara ihe, wara anya, guru
akwukwo na onye e ji eme onu. Nke a mere na o
buzi asusu Bekee ka e ji azulite umuaka site
n'ezinaulo ruo n'uloakwukwo. O bukwa asusu
Bekee ka ndi Igbo ji enwe nzuko, azu ahia, ekpe
ekpemekpe tinyere iji ya wee mee ihe omumu
asusu
Igbo n'uloakwukwo.

Ajuju onu 3: Kowaa nhutara nzuruuwa nwere n'ebe echichi
ndi Igbo di.

Mkpokota osisa:

N'oge gboo n'ala Igbo, ihe mgbado ukwu ichi mmadu
echichi bu agwa, mmadu idi ogo, inwe ugwu na nsopuru,
ikwuba aka oto, ikwu eziokwu tinyere afọ ole nwata di na-
agbanyeghi ma o nwere nnukwu ego na akunuba ma o bu na o
nweghi. Nke a mere na aha echichi mmadu na-aza na-egosi
udi oru o na-aruru ndi obodo, dika Ochendo, Onwa n'etiri oha.
Ka o sila di, nzuruuwa e meela na echichi n'ala Igbo taa
gbadoro ukwu n'udi ego na akunuba mmadu nwere na-
agbanyeghi uzọ o si kpata ego dika igwo ogwu ego, izu ahia
ogwu ike, izu ohi ma o bu agwa onye ahụ na-akpa ma
bukwanu afọ ole onye ahụ di. Nke a mekwara na aha echichi
a na-aza taa n'ala Igbo anaghi egosi onye sitere agburu Igbo.
Aha echichi ndi a bu ihe dika ozopuru ili ego n'be Mandella,
Eribe agwugwu na Thailand na ndi ozo.

Ajuju onu 4: Olee ihe i nwere ike ikwu gbasara nzuruuwa na
agumagu odinaala Igbo, dika akuko ifo na ilu?

Mkpokota osisa:

N'oge gboo, agumagu odinaala Igbo bu nke a na-anata
site n'agum akwukwo odinaala. Agumagu ndi a gunyere

akukọ ifo, akukọ okike, ilu, agwugwa na ndị ọzọ. Ọ bụ site n'agumagu ọdinaala a, ka e si enyefe ụmụaka ntọala ebimndu ndị Igbo maka ntozuoke na ibi ndu kwesiri ekwesi. Ka o sila di, nzuruuwa mere na a na-ahuta agumagu ndi a tumadi akukọ ifo dika ihe agba ochie na-enweghi uru o bara. Nke a bu maka na e nweziri nkwenye na nzuruuwa ewetala ihe ndi ozo e ji anori oge na amutakwa ihe o gbara ohuu dika onyonyo TV, igwe komputa, intaneeti, ekwe nti na owa nzikorita ozi ndi ozo. Ozo dika ibe ya bu na n'ih i na anaghi asuzi asusu Igbo mere na onweghi onye mara maka ilu Igbo nke ha ji amata mputara ilu okwu di iche iche.

Ajuju onu 5: E nwere mgbanwe o bula nzuruuwa wetara ebe ewumewu ndi Igbo di, dika iru mgbede na ime omugwo?

Mkpokota osisa:

Nzuruuwa wetara nnukwu mgbanwe n'ebe ewumewu ndi Igbo di. Dika o si gbasata iru mgbede ma o bu iwa akwa, a na-ahutazi ya dika omenaala mgbe ochie. Umunwaanyi na-eme mmemme iru mgbede ebe ndi nwoke na-eme emume iwa akwa iji hu na ha nwetara otu ogbo, natara ozuzu ga-enyere ha aka ibi ezigbo ndu maka ilu di ma o bu nwunye na imata oru diiri ha n'ezinaulo tinyere isonye n'otu na oru obodo. Ka o sila di, nzuruuwa mere na otu ogbo na-agbadozi ukwu n'etu e si wee kpata ego, ma o bu luta di nwere ego. Ozo dika ibe ya bu na inata ozuzu maka ibi ndu ezinaulo buzi nke a na-enweta site n'aka ndi gi na ha kpata ego ma o bu site na ngwa nkanazu di iche iche dika onyonyo TV, intaneeti, na owa nzikorita ozi (fasiboku, wasapu, istagramu).

Dika o si gbasata ile omugwu, o bu oge ezumike nwaanyi muru nwa n'ebe oru ezinaulo na oru ya dika nwunye di, mana nzuruuwa mere na ezumike adighiziri nwaanyi muru nwa n'ebe oru ezinaulo di maka igbo mkpa ya tinyekwara oru ya dika nwunye.

Ajuju ọnụ 6: Nzuruuwa e nwere mmetụta n'ebe alụmalụ n'ala Igbo dị?

Mkpokọta ọsịsa:

N'oge gboo, alụmalụ dị oke mkpa nke na a tụtụ anya na nwokorobia na nwagboghobia ọ bụla ga-aluriri di ma ọ bụ nwunye tumadi mgbe ndi ogbo ya na-eme nke a, iji gbanari ikpo onye ahụ efurefu ma ọ bụ ajọ nwa. Nke a mere na nwoke ma nwaanyi na-akpa ezi agwa, tumadi ndi nwaanyi tinyere ihu na ha amaghị nwoke ọ bụla tupu ha luo di. Na nkwenye ndi Igbo n'oge gboo, umunwoke nwere akunuba ma ọ bụ ndi chiri echichi tinyere ndi eze na-alu otutu umunwaanyi, iji gosi ogo akunuba tinyere inyeaka ibelata onuogu umu agboghob, tinyere ka nwoke hapu ile anya n'iro. Ozo bu na alumalu n'ala Igbo nwere usoro e ji eme a, bido n'iju ajuju gbasara nwaanyi na nwoke choro ilu onwe ya wee ruo n'ikwu ugwo isi, iga ije di, igba nkwi na ila n'ulo di. Nzuruuwa mere na otutu umuokorobia na umu agboghobia anaghi ebi ezi ndu ga-enyere ha aka ilu di ma ọ bụ nwunye, nke na otutu na-emezi enyi nwoke na nwaanyi. Ndi umu agboghob na umuokorobia na – esitezi n'owa nzikorita ozi achota onye ha ga-alu na-agbanyeghi ebe onye ahụ si, ma ọ bụ ihe ọ na-arụ. Nke a mere na ha na-ebinyere nwoke ma di ime na-alughi alu, tinyere na ihe ha na-akpo onwe ha buzi bebi, beb, honey kariya obidiya, odoziaku e ji mara nwaanyi n'oge gboo. Nzuruuwa mere na alumalu agbadoghizi ukwu n'otu ogbo n'ihu na umunwoke na-alu nwaanyi mgbe ọ bula ha kpatara ego.

Ajuju ọnụ 7:

Kedu ihe i nwere ike ikwu gbasara nzuruuwa na ekpemekpe ndi Igbo?

Mkpokọta ọsịsa:

N'oge gboo, ọ bụ chi di iche iche di n'udi apiriapi na udi

akpuruakpu ka ndi Igbo na-eфе, bu nke ha na-atu egwu na asopuru n'ihі na o na-egbo mkpa ha osososo. Ka o sila di, e nwere nkwenye ufodu di n'ekpemekpe ndi Igbo oge ahу dika iji mmadu choo aja. Nzuruwa sitere n'ekpemekpe Bekee mere na anaghizi e ji mmadu achu aja, kama na ajo agwa na-atughі ujo ime ihe ojoo juziri ebe niile.

Ajuju onу 8: Nzuruwa o nwere mmetuta n' usoro ochichi ndi Igbo?

Mkpokuta osisa:

N'oge gboo, anaghі azo eze azo n'ihі na o na-eru eru site n'agburu, ndi chiri echichi na-enwe ugwu na nsopuru n'ihі na ha na – ekwu ezi okwu maka ofo ha ji. N'ihі nzuruwa a na-azozі eze azo, ma nke a mere na eze ugbu a na-agbado ukwu n'okwa akunuba onye ahу n'agbanyeghi ebe o si kpata ego ya.

Ajuju onу 9: Nzuruwa o nwere mmetuta n'ebe nkuzi na omumu oru nkanauzu ndi Igbo di?

Mkpokuta osisa:

Oru nkanauzu so n'otu oru e ji mara mpaghara ala Igbo ufodu n'ihі mbо ha na-agba maka inweta ngwa oru ugbo nakwa nke e ji aru oru ezinaulo tinyere inweta ego e ji egbo mkpa. Oru nkanauzu ndi a gunyere ogu na mma di iche iche. Ka o sila di, nzuruwa mere na oru aka a mara nke oma buzi isite na ngwa komputa nweta ego, bu nke a na-akpo yahoo.

Ajuju onу 10: Kedu ihe i nwere ike ikwu gbasara nzuruwa na ekike ndi Igbo?

Mkpokuta osisa: N'oge gboo, isi sekpunti ndi nwoke na ndi nwaanyi ji eyi akwa bu iji wee kpuchie ahу ha, ma nke a ga-abu akwa ga-enye ha ohere iru oru ugbo.

Ọ bụ àkà ka ụmụaka na-eyi n'ukwu, n'ihì na o nweghì ihe ha na-ekpuchi. Nzuruuwa mere na ụmụokorobia na ụmụ agbòghòbịa na-agba ọtọ site n'iyi nke a na-akpọ 'saging', na mini skirt ma ọ bụ 'bompshot'.

Ajujọ ọnụ 11: Nzuruuwa e nwere mmetụta n'ebe nri ndị Igbo dị?

Mkpokọta ọsịsa:

Ndị Igbo bụ ndị nwere nri ọdịnaala dị iche iche ha na-esi bụ nke gunyere Ji, ụkwa, osikapa, ọkpa, abacha, ede, ọna, akidi/agwa, fiọfiọ/agbugbụ, na ndị ọzọ, tinyere ụdị ofe dị iche iche dika ofe ọha, ofe egwusi, ofe ogbonọ, na ndị ọzọ. Nri ndị a niile ka a tụtụ anya na nwagboghọ ọ bụla ma ọ bụ nwaanyị nọ na di ga – ama etu e si esi ha nke oma, mana nzuruuwaa mere na ọ bụ nri ndị Bekee na-eye ọsọsọ ka ụmụ agboghọ mara esi taa, dika indomi na supagetini.

Ajujọ ọnụ 12: Olee ihe i nwere ike ikwu gbasara nzuruuwa na enwemenwe ndị Igbo, dika ala?

Mkpokọta ọsịsa: N'ala Igbo, ala bụ otu enwemenwe kachasi di oke mkpa, nke mere na a na-enwekọ ya ọnụ tinyere na anaghị ere ya ere. Nzuruuwa mere na ọtụtụ mmadụ anaghizi enwekọ ala ọnụ, tinyere na a na-erezi ala ere.

Ajujọ 13: E nwere mmetụta ọ bụla nzuruuwa nwere n' ebe usoro oji n'ala Igbo di?

Mkpokọta ọsịsa:

N'ala Igbo, oji bụ osisi nwere ugwu na nsọpuru nke na e nwere usoro e ji eche ya, agozi ya, awa ya tinyere eke ya, ma usoro ndi a niile nwere nsọ ọ na-asọ. Anaghikwa e ji asusu Bekee ago oji. Nzuruuwa mere na

otutu ogbakọ tumadi nke ndi ekpemekpe na
ndi ntoroobia na-anaghi agbaso usoro ndi a ,
tinyere na e ji asusu Bekee ago oji.

Ajuju onu 14: Kedu ihe i nwere ike ikwu gbasara
nzuruwa na mmemme ndi Igbo dika iri ji ohuru na ofala?

Mkpokota osisa: N'ala Igbo, a na-eme
mmemme di iche iche ma nke kachasi
puta ihe bu mmemme iri ji ohuru, n'ih
na o zuru ala Igbo niile onu. Nke a bu
nke a na-agbaso uzọ odinaala eme iji
kelee ala na chi mere ka ji ha mee nke
oma. Nzuruwa mere na nsọ na
mmemme odinaala Igbo anaghi
aputazi n'udi o dibu na mbu.

Ajuju onu 15: Kowaputa mmetuta nzuruwa nwere
n'ebe amamihe odinaala Igbo di.

Mkpokota osisa: Amamihe odinaala Igbo bu otu
omenaala Igbo gbadoro ukwu na oruka ufodu e ji
mara ndi Igbo. Amamihe odinaala ndi a gunyere
ikwe akwa, ikpu ihe okpukpu, ite kwu, igbu egbugbu
di iche iche dika uri tinyere umumgborogwu di iche
iche e ji agwo orja. Ka o sila di, nzuruwa mere na
anaghi atinyezi uchu n'ebe amamihe odinaala ndi a
di, tumadi ka o si gbasata igbu egbugbu dika uri,
kama o buzi 'tattoo' ka na-egbu. Ozọ bu na umu
mgborogwu aka a na-ahutazi ka ihe agba ochie, n'ih
na nkwenye bu na orja o bula bu ogwu Bekee naani
na-agwo ya.

Mkparita uka

Ihe e nwetara site na nchocha e mere (ajuju onu) gosiri na
nzuruwa nwere mmetuta nnukwu n'ebe omenaala Igbo di taa.

Omenaala Igbo dika onatara nke agburu bu mkpokota onu ihe niile gbasara ekpemekpe, agburu mmadu, akara njirimara, asusu, egwu, akuko ifo, mmemme, udi nri, ekike, agumagu e ji mara obodo nke o bua n'ala Igbo. Nchocha gosiri na nzuruuwa wetara nnukwu ngwakota na mgbanwe n'uzo ebimndu ndi Igbo niile a, nke na ha na-ahapuzi omenaala eme omenelu. Nchocha a yitere nchocha Okeke (2020) bu onye choputara na umu akwukwo ma ndi nwoke na ndi nwaanyi anaghi agba mbu n'oru na nka ndi Igbo kwesiri na ha ga-ama bu nke ga-enyere ha aka n'obibi ndu ha. Nchocha a yitere nchocha Iwulo (2021) bu onye kwara na site n'ihe a na-ahuta n'ebe umuaka Igbo di taa, na o bu ihe mgbawa obi n'udi ekike ha na-ekwe, udi amaghi ihe gbasara asusu Igbo tumadi ilu okwu, tinyere enweghi ugwu na nsopuru nakwa amaghi esi nri o bua beluso nri oghe ngwa ngwa.

Ihe nchoputa a na-egosi bu na o were anya na o bu nzuruuwa nyereaka nnapu umuafu Igbo na-eto eto ezi amamiihe gbasara omenaala Igbo niile. N'ala Igbo ugbu a, e nweghi ugwu na nsopuru na-esite n'aka umu na-eto eto dika o si gbasata ekele na nrube isi nye ndi nne na nna, ndi nkuzi, nakwa ndi bu okenye n'ala Igbo. O nweghi oru umuaka doro ha anya, so ihe ha mara bu ihe gbasara oke ha, bu nke ha ji oke ochicho eme. Onodu a mere na ha akwudosighi ike n'igba mbu dika umuafu Igbo.

Mmechi

Ndi Igbo dika ndi bi na mpaghara Owuwa Anyanwu Najirja, bu ndi nwere omenaala mara mma ha na-enyefe n'aka ndi na-eto eto maka inweta ntola ebimndu ga-eme ka ha zuo oke n'udi mmadu ma baara onwe ha na oha obodo uru. Ka o sila di, nzuruuwa nwere mmetuta na omenaala ndi Igbo niile ugbua, ma nke a mere na a hapuru omenaala na-emezi omenelu.

Ịtụ alo

N'ihì ihè ndị a chọputara n'elu, onye nchọcha tutara alo ndị a:

1. Ndị nne na nna ga-agba mbọ ihu na ha na-enyefe ntọala ebimndu ndi Igbo n'aka umuaka ha, bido na ime ka ha na-asu asusu Igbo tinyere ikoro ha akuko ifo na ihè mmuta di n'ime ya.
2. Ndị nne na nna ga na-akpo umuaka ha aga mmemme omenaala n'obodo dika ebe a na-alu nwaany[, echì echichi na ndi ozọ.
3. Ndị eze odinaala obodo o bua ga-ahu na ha na-achikoba ogbakọ, ebe a ga-anọ wee na-akowara umuaka na-eto eto ihè gbasara omenaala ha maka inyefe na nchekwaba omenaala ndi ahụ.
4. Ndị nne na nna ga na-ebindu na-eziputa nkwenye na omenaala Igbo.
5. Ndị obodo ga-amalite ihè gbasara egwu onwa iji kpolite agumagu odinaala ozọ.

Edensibija

- Abel, O. N. (2015). Effective teaching of cultural and creative arts (CCA) integrated approach. Oka Journal of Research in Music and the Arts (AJRMA). Vol. 10, 74- 86.
- Ege, P. I. (2020). Globalization and education today. Retrieved August 8, 2021 from <http://www.edu.matters.com>.
- Ekewo, O. (2012). Western education and the Nigerian cultural background. Ibadan: Oxford University Press.
- Igwe, P. C. (2016). Global culture and Nigeria culture. Retrieved January 7, 2018, from <http://www.globalization/culture/Nig/.acom.ng>.

- Iwulo, P. (2021). Impact of western culture of Afrikan tradition. A way forward.
Retrieved January 7, 2021, from <http://www.globalization/cutlure/Nig/.acom.ng>.
- Nnoli, B. N. (2017). “Mmetuta ntola nwere n’ebe omumu Nka na Uzu Igbo di na Okpuru Ochichi Ndida Oka n’ steeti Anambra.” Unpublished Masters Project, Mahadum Najirja, Nsuka.
- Nwadike, I.U. (2002). Igbo language in education: An historical study. Obosi: Pacific Publishers.
- Nworgu, B. G. (2006). Educational research basic issues and methodology. Enugu: University Trust Publishers.
- Obi, T. (2017). Philosophy of education in cultural perspectives. New York: The Dryden Press.
- Ofodile, I. (2017). Understanding globalization. London: Sage Publications.
- Okeke P. T. (2020). Culture in contemporary Afrika. Oxford: Oxford University press.
- Udeani, O.O. (2017) ‘Globalization and the Afrikan question in the 21st century’. Afrikan Journal of Economy and Society. 2(2).
- Udenwa, N. O. (2017). Computer assisted language instruction consortium. 21ST century package. Oxford, England: Oxford University Press
- Udoka, A. C. (2020). Critical reasoning for social justice: Moral encounters with the paradoxes of intercultural education. Journal of Intercultural Education, 20(2), 135-149.
- Ugbor, G. N. & Dioka, B. O. (2019). Globalisation and Culture Education: Impacts and Challenges to Igbo

Cultural Group of South – East Nigeria. In B. M. Mbah, C.U. Agbedo, C. O. Okeke, et al, (Eds), Ugo gbuzuo: A Festschrift in Honour of Professor Gabriella I. Nwaozuzu. Nsukka: Paschal Communications.

Ugbor, G. N. (2012). 'Ọnọdụ Nkuzi Agụmagụ Ederede Igbo n'Ụlọakwụkwọ Siniọ Sekọndirị Na Mpaghara Ọwụwa Anyanwụ Naijirịa'. Unpublished Ph.D Thesis, University of Nigeria Nsukka.